

אזרחות

דת, חברה ומדינה בישראל
החברה הערבית והדרוזית בישראל

הוראות

א. משך הבחינה: שתיים וארבעים וחמש דקות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים. יש לענות על שאלות משני הפרקים על פי ההנחיות בכל פרק.

פרק ראשון – $(18 \times 1) + (10 \times 2) + (6 \times 2)$ – 50 נקודות

פרק שני – $(18 \times 1) + (10 \times 2) + (6 \times 2)$ – 50 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – דת, חברה ומדינה בישראל (50 נקודות)

בפרק זה יש לענות על שאלה 1 – חובה (18 נקודות לשאלה),

על שתיים מן השאלות 2–4 (לכל שאלה – 10 נקודות)

ועל שתיים מן השאלות 5–8 (לכל שאלה – 6 נקודות).

עיינו בקטע ובקריקטורה שלפניכם, וענו על השאלות לפי ההוראות.

הסערה הבאה שמקוממת את החרדים: נישואים מחוץ לרבנות

הסערה הבאה בין השר לשירותי דת לנציגים החרדים בכנסת כבר כאן. בעוד המאבק על השבת הציבורית בישראל ועל רפורמות הכשרות והגיוור מתנהל בכנסת, כעת מסמן השר את היעד הבא, שינוי שיאפשר נישואים גם ללא מעורבות הרבנות הראשית. לדברי חברי כנסת רבים, צעד זה יביא לפרצה חמורה בהלכה.

בריאיון שנערך עם השר לשירותי דת הוא אמר כי בכוונתו להביא לשינוי בסוגיה זו: "אני מאמין שלכל אזרח במדינת ישראל צריך לאפשר לממש את הזוגיות שלו באופן חוקי". השר ציין כי לדעתו נישואים הם מונח דתי, ולכן הם עדיין צריכים להתנהל על פי ההלכה, אך לצד זה, זוגיות המוכרת בחוק צריכה להיות אפשרית לכל אזרח ישראלי. השר הוסיף כי יש רבנים גדולי הלכה שיחד עם אנשי רוח חילונים הציעו הצעות שונות כדי לפתור את עניין הנישואים באופן שיתאים לכלל אזרחי המדינה. "אני לא חושב שאם נכפה על מישהו להתחתן ברבנות, זה יגרום לו להתחתן ברבנות", קבע השר, "ולכן אני משוכנע שבמדינת ישראל אנשים צריכים להיות מסוגלים לממש את הזוגיות שלהם, גם אם הם אינם רוצים לעשות את זה דרך הרבנות".

השר לשירותי דת כבר קיבל גיבוי ראשון מן הקואליציה כאשר שר אחר, שאינו דתי, הביע תמיכה במהלך וכתב: "צודק חברי השר". הוא אף הוסיף: "הגיע הזמן, וזו הקואליציה שתעשה את זה. אני איתך".

דבריו של השר לשירותי דת עוררו גל תגובות מצד נציגים חרדים בכנסת. אחד מהם טען כי השר לשירותי דת שם לו למטרה לפגוע בכל מה שקשור ליהדות בישראל, בגיבוי ראש הממשלה ומפלגתו. "אנו נעשה כל מאמץ שהשר לא יצליח", הוסיף, ואף אמר כי "אם חס וחלילה זה יקרה", הם יחזירו את המצב לקדמותו בבוא הזמן.

חברי כנסת נוספים מן המפלגות החרדיות תקפו את השר ואמרו כי בקידום הרפורמות האחרונות הממשלה פועלת לקידום "מדינת כל אזרחיה" ולמחיקת הזהות היהודית של המדינה. לדבריהם, לאורך כל הגלויות ותחת כל הגזרות שמר העם היהודי בחירוף נפש על המסורת וההלכה היהודית ובעיקר על נושא הנישואים כדת משה וישראל. אחד מחברי הכנסת הוסיף כי כוונתו של השר היא לחסל את מוסד הרבנות הראשית בישראל ובכך לשנות, לפי רוח הזמן, את המסורת ההלכתית הנהוגה במשך הדורות.

ביקורת נוספת שנשמעה מצד הנציגים החרדים היא כי מי שצריך לחשוש ממהלכיו של השר הם דווקא מי שהאמינו וחשבו שעל ידי מוסד הרבנות הראשית והסדר הסטטוס קוו אפשר לשלב בין מדינה יהודית למשטר חילוני. לדבריהם, הציבור החרדי ימשיך לקיים את תורת ה' ללא פשרות ובלי קשר למי ששולט במדינה. הרפורמות של השר, הם אומרים, לא יפילו שיערה אחת של היהדות החרדית, והיא תמשיך לדבוק ביהדות לדורי דורות.

(מעובד על פי א' קלמן, "הסערה הבאה שמקוממת את החרדים: נישואים מחוץ לרבנות", אתר **בחדרי חרדים**, 05/10/2021)

קריקטורה: יחסי דת ומדינה

ענו על שאלה 1 – שאלת חובה (18 נקודות).

1. א. הציגו את **אמנת גביזון-מדן**. הסבירו כיצד היא באה לידי ביטוי בקטע. (6 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדתם, הציגו שני מאפיינים של הציבור **הדתי-לאומי**. הסבירו כיצד אחד ממאפיינים אלה בא לידי ביטוי בקטע. (6 נקודות)
- ג. הציגו והסבירו את הביקורת שב**קריקטורה**. הסבירו כיצד ביקורת זו באה לידי ביטוי בקטע. (6 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 2-4 (לכל שאלה – 10 נקודות).

2. הציגו את היחס של התנועה הרפורמית להלכה. הסבירו כיצד יחס זה בא לידי ביטוי בקטע.
 3. על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דרכים שבהן זוגות בישראל בוחרים להינשא של באמצעות הרבנות הראשית.
 4. סוגיית החקיקה הדתית מעוררת מחלוקת בחברה הישראלית. יש התומכים בחקיקה זו ויש המתנגדים לה. הביעו את עמדתכם בסוגיה זו.
בכתיבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבססו את טענתכם על מושגים ועל ידע מתחום יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.
- ענו על שתיים מן השאלות 5-8 (לכל שאלה – 6 נקודות).
5. הציגו את הדגם **כנסייה נתמכת** ליחסי דת ומדינה.
 6. הציגו את היחס של הציבור **החילוני** למסורת הדתית.
 7. הציגו את **המחלוקת** בעניין הכלל ההלכתי "דינא דמלכותא דינא".
 8. על פי מה שלמדתם, הציגו שתי סיבות להצלחה של **מפלגת ש"ס**.

פרק שני – החברה הערבית והדרוזית בישראל (50 נקודות)

בפרק זה יש לענות על שאלה 9 – חובה (18 נקודות לשאלה),

על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 10 נקודות)

ועל שתיים מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 6 נקודות).

עיינו בקטע ובתרשימים שלפניכם, וענו על השאלות לפי ההוראות.

החזרת המשילות בנגב

לפני כמה חודשים נודע על תוכנית של רשות מקרקעי ישראל להקים תשעה יישובים יהודיים חדשים בנגב. זו בשורה משמחת וחשובה. למי שזוכר קצת היסטוריה, בזכות אחד-עשר יישובים שקמו באישון לילה אי שם ב־1946, החליט האו"ם להכליל את הנגב בתחומי המדינה היהודית במפת החלוקה. עובדה היסטורית זו חוזרת לשיח בהקשר לתכנון היישובים היהודיים החדשים. "אנחנו מאבדים את הנגב", אומרים לנו, "היישובים החדשים יחזקו את המשילות בדרום". האומנם?

לפי הגדרת דוח מבקר המדינה על המשילות בנגב, שפורסם באחרונה, משילות היא היכולת של הרשויות לפעול בגדר סמכויותיהן. כדי לפעול, הרשויות צריכות לפקח על האזרחים שהן ממונות עליהם, ולשם כך, הרשויות חייבות לדעת מי הם האזרחים וכמה הם. מן הדוח של מבקר המדינה עולה שברשות האוכלוסין בנגב רשומים 268,000 בדוים. לעומת זאת, ברשות להסדרת התיישבות הבדוים בנגב רשומים 222,000 בדוים בלבד. עוד עולה מן הדוח, כי גם בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לא ידוע המספר המדויק של התושבים הבדוים המתגוררים בנגב, מכיוון שחלקם רשומים על פי השתייכות שבטית ולא על פי יישוב מגורים.

בשיח הציבורי המתנהל בשאלת המשילות, ממעטים לדון בסוגיית החשמל. ברוב היישובים במועצות האזוריות הבדוויות, אליקסום ונווה מדבר, שבשטחן מתגוררת רוב הפזורה הבדווית (יישובים שקמו באופן ספונטני ולא הוכרו והוסדרו על ידי המדינה), לא הוסדרו תשתיות החשמל. ברבים מיישובים אלה נפוצה גנבת חשמל, שמתרחשת ללא כל רסן. היעדר ההסדרה ניכר גם במצב הכבישים, ובמחסור בתאורה, במדרכות ובתחבורה ציבורית.

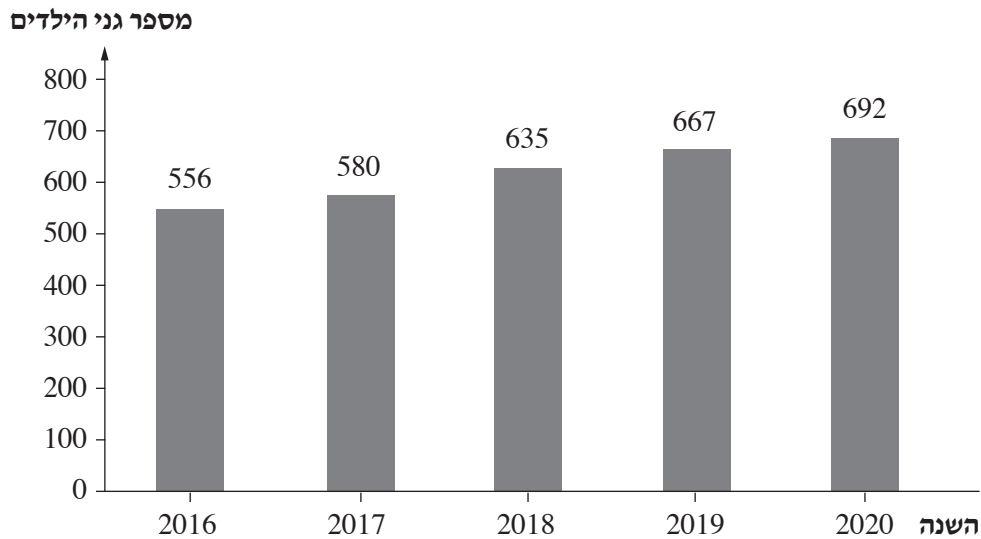
משילות באה לידי ביטוי גם במערכת החינוך. חוק חינוך חובה בישראל מחייב את כל הילדים במדינה ללמוד במערכת החינוך החל מגיל שלוש. אך חוק זה אינו נאכף ביישובים הבלתי מוכרים, ולכן המשילות שם אינה שלמה. ביישובים אלה יש אלפי ילדים בני 3 עד 6 שאינם רשומים לגני ילדים כלל.

דוגמאות אלה הן רק קצה הקרחון - טעימה מחוסר המשילות של המדינה בנגב. לכן, בשיח על המשילות יש לזכור שבצד הגברת האכיפה והענישה, על המדינה לדאוג לצרכים הכלכליים ולתנאי המחיה של כל אזרחיה באופן שווה.

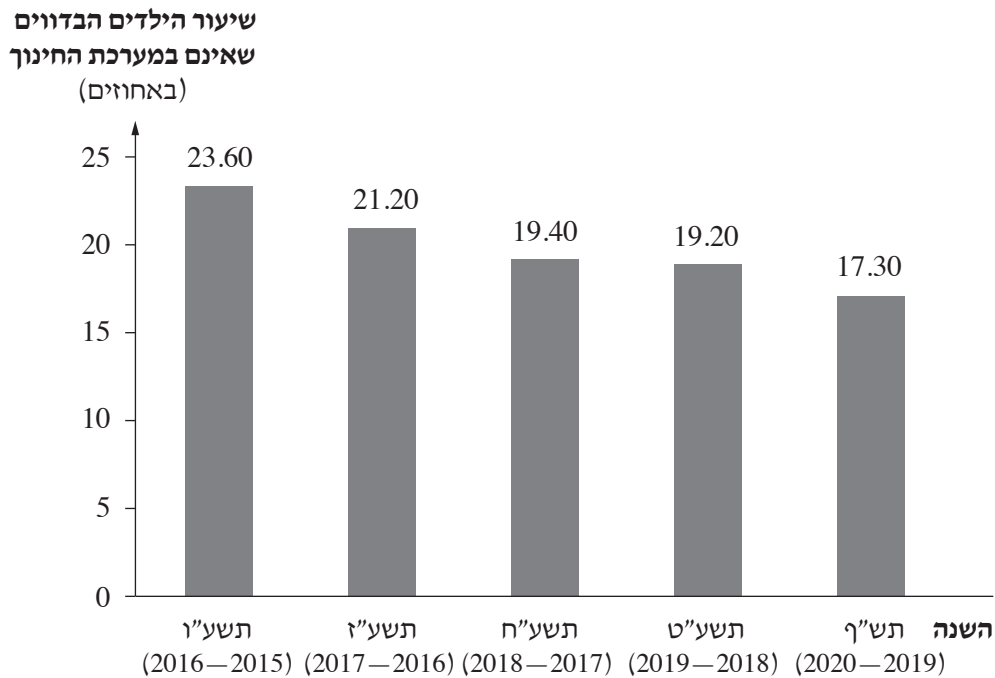
הקמת יישובים יהודיים בנגב היא תוכנית חשובה מבחינות רבות, אך חשוב גם להחליט בעניין הרחבת הערים הבדוויות. חשוב להחליט אילו יישובים בדוים יוסדרו ואילו יפוגו ותושביהם יועברו לערים או לכפרים אחרים באזור מגוריהם בנגב.

(מעובד על פי א' מלו, "החזרת המשילות בנגב לא נוגעת לאכיפה, ענישה והתרעה", אתר דבר, 18/11/2021)

תרשים I : מספר גני הילדים ברשויות בדוויות בנגב (2016–2020)

תרשים II : שיעור הילדים הבדווים בני 3–5 שאינם במערכת החינוך (תשע"ו–תש"ף)

(הנתונים על פי יישום חוק לימוד חובה מגיל 3 בחברה הבדואית בנגב – מסמך עדכון, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 29/7/2020)

ענו על שאלה 9 – **שאלת חובה** (18 נקודות).

9. **א.** הציגו שני קשיים שייחודיים לתושבי היישובים הבלתי מוכרים בנגב (הפזורה הבדווית) – קושי אחד שמוזכר בקטע וקושי אחר שאינו מוזכר בקטע, על פי מה שלמדתם. (6 נקודות)
- ב.** על פי מה שלמדתם, הציגו שני גורמים לפער בהוצאה הציבורית ללימודים של תלמיד ערבי ובין ההוצאה הציבורית ללימודים של תלמיד יהודי. (6 נקודות)
- ג.** הציגו את אחת המגמות המתוארות בתרשימים. הסבירו אם מגמה זו מחזקת או מחלישה את משילות המדינה בנגב, כפי שהיא מתוארת בקטע. (6 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 10 נקודות).

10. הציגו את המושג **מאבק חלוקה**. הסבירו כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.
11. על פי מה שלמדתם, הציגו את מעגל השייכות הפנימי: **המעגל המקומי**. הסבירו כיצד מעגל שייכות זה בא לידי ביטוי בקטע.
12. בשנים האחרונות החליטה מדינת ישראל להקים בנגב **יישובים עירוניים** בעבור האוכלוסייה הבדווית. יש התומכים בהחלטה זו ויש המתנגדים לה. הביעו את עמדתכם בסוגיה זו.
בכתבתכם הקפידו על הרכיבים האלה:
– **טענה** – הצגת עמדתכם באופן ברור.
– **הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבאמצעותם תבססו את טענתכם על מושגים ועל ידע מתחום יחידות ההגבר במקצוע האזרחות.

ענו על שתיים מן השאלות 13–16 (לכל שאלה – 6 נקודות).

13. על פי מה שלמדתם, הציגו שני **זרמים** מרכזיים בפוליטיקה של הערבים בישראל.
14. הציגו שתי עמדות בציבור ובפוליטיקה באשר ל**יחסי יהודים–ערבים**.
15. הציגו נימוק אחד **בעד** הקמת אוניברסיטה בישראל ששפת הלימוד בה ערבית ונימוק אחד **נגד** הקמתה.
16. הציגו שני מאפיינים של **הדור הזקוף**.

בהצלחה!